

O tradiciji

Konfucijevo duhovno življenje (1936)

Pojem duhovnega življenja je nasproten materialnemu življenju. Kljub temu da je Konfucij čislal nauk o sredini, ni popolnoma zavračal materialnega življenja, kot je v priganjanju samega sebe k skrajnim naporom počel Mozi in kot so v svojem nauku o tem, da vse stvari obstajajo samo v zavesti, predpostavljali budisti. V Konfucijevih *Pogovorih* je zapisano: »Ni jedel hrane, ki ni bila zadosti kuhana. Ni jedel hrane, ki ni bila sezonska.« »Doma se je oblačil v odevala iz debelega lisičjega krzna.« »(Bil je) potomec vojvodske dinastije (kraljestva) Wei in je dobro poznal gospodarstvo te družine.« »Bil je človek, ki je nasledil velike uradnike, zato je bilo zanj neprimerno, da bi po cesti hodil.« Nasploh pa je do vprašanj, kot so oblačila, prehrana, bivanje in vedenje, zavzemal stališče, da se mora tisti, ki ima status in časti bogataša, ter tisti, ki ima status reveža, vesti svojemu statusu primerno. Ko pa je bilo treba izbirati med materialnim in duhovnim življenjem, se je Konfucij prav gotovo nagibal bolj na duhovno stran. Tako je na primer dejal: »Tudi kadar jem preprost riž, pijem vodo in imam za vzglavje svojo roko, sem lahko dobre volje. Nepravično pridobljeno bogastvo in časti so zame kot plavajoči oblaki.« V teh besedah lahko vidimo, kako neomajen je Konfucij v svojem duhovnem življenju, saj ga znotraj njega ne zanaša proti materialnemu. Zdaj pa si bomo podrobneje ogledali tri vidike Konfucijevega duhovnega življenja:

Kar se tiče vidika modrosti, je Konfucij človek, ki ljubi modrost.¹ Nekoč je rekel: »Verjetno obstajajo ljudje, ki ravnajo, ne da bi vedeli, zakaj. Jaz nisem takšen. (Ko sam) veliko slišim, izberem to, kar je dobro, in temu sledim. Veliko vidim in si zapomnim.« Dejal je tudi: »Veliko slišati in postaviti na stran stvari, v katere dvomiš.« »Veliko videti in izpostaviti stvari, ki so videti nevarne.« Dejal je tudi: »Znanje je vedeti, da je znanje znanje in neznanje neznanje.« V zgornjih odlomkih se Konfucijeva ljubezen do modrosti pokaže kot popolnoma nedvoumna. Konfucij zagotovo ne vztraja pri tem, da je neznanje znanje. Svoje učence je poučeval šest umetnosti – obrednost, glasbo, lokostrelstvo, kaligrafijo, vožnjo kočije in matematiko – ter štiri vede – moralo, jezik, politiko in literaturo. Po drugi strani pa je ljudi spodbujal k učenju poezije. Pri psihologiji se je osredotočal na pojme, kot so »zanos«, »pozorno opazovanje«, »družabnost« in »jeza«. V etiki je izpostavljal »služenje očetu« in »služenje vladarju«. V zadevah, povezanih z živalskim svetom, je izpostavljal »obsežno spoznavanje imen ptic, živali, zeli in dreves«. Iz zgoraj zapisanega je mogoče razbrati, da je bil obseg Konfucijevega znanja izjemno širok. Najvišja točka in končni cilj znanja pa je *dao*. Zato je dejal: »Če zjutraj slišim o *daotu*, lahko že zvečer umrem.« Kako plemenita je ta misel!

Vidik človečnosti. V svojem pogledu na človečnost je Konfucij izhajal iz prijateljstva in ljubezni. »Preplavlja (naj ga) ljubezen do ljudstva in prijateljstvo do človečnosti.« To je izhodišče človečnosti. V svoji metodi vedenja je uporabil besedo strpnost. Pasivno je: »kar sam ne želiš, da bi kdo storil tebi, tega ne stori drugemu«. Aktivno pa je: »kdor želi biti sam uveljavljen, naj najprej uveljavi druge; kdor želi biti poveljčan, naj poveljiča druge.« Njegova splošna zahteva se glasi: »Plemenitnik se niti v zadnjem obedu ne pregreši zoper človečnost. V trenutku stiske se je oprijema in v obdobju nevarnosti je ne zapusti.« Po Konfuciju je najvišja točka človečnosti: »Bo Yi in Shu Qi sta bila starodavna modreca, ki sta iskala človečnost in jo tudi našla. Čemu bi gojila jezo?« »Odločen učenjak in človečen človek si ne želi živeti na način, ki bi okrnil njegovo človečnost. Takšen človek bi celo žrtvoval svoje življenje, da bi svojo človečnost ohranil neokrnjeno.« Kako veličastno je to!

Vidik poguma. Pasivno gledati, kako se dogajajo nepravilnosti, ni pogum. Aktivno pa je pokopati dečka Wang Jija, ki je zmožeg v bran oltarjem svojih bogov poprijeti za ščit in kopje, kot nekoga, ki je umrl prezgodnje smrti. Toda kar se tiče poguma, se Konfucij ni strinjal s tem, da se je človečno in modro brezmejno gnati naprej, ampak je treba včasih uporabiti zmernost. Tako je na primer dejal: »pomanjkanje potrpljenja pri malih stvareh poruši velike

1 Op. prev.: Filozof.

načrte.« »Mar ni jutranja jeza, brezbržnost do svojega življenja in življenja svojih bližnjih primer zmedenosti?« »Kjer se ceni pogum in ne učenje, tam se skriva nered, in kjer se ceni trdnost in ne učenje, tam se skriva norost.« »Plemenitnik, ki ima pogum brez pravičnosti, bo zagrešil neposlušnost, majhen človek, ki ima pogum brez pravičnosti, pa bo zagrešil rop.« »Ob sebi ne bi želel imeti nekoga, ki bi neoborožen napadel tigra ali prečkal reko brez čolna in se pognal v smrt brez obžalovanja. Za sopotnika bi imel nekoga, ki bi k namlogam pristopil s skrbnostjo in bi znal večje prilagoditi svoje načrte in jih šele potem uresničiti.« Kakšna velika previdnost!

Konfucijevo duhovno življenje ima poleg zgoraj obravnavanih treh vidikov še dve posebnosti: prva je popolna odsotnost religiozne zaslepljenosti in vraževerja, druga pa je kultura umetnosti. Konfucij je o nebu govoril tudi kot o usodi. Po Mencijevi interpretaciji je nebo tisto, kar ustvarja stvari, ki nimajo stvaritelja, usoda pa je to, kar se zgodi brez vzroka. To pa je enako neznanki v matematiki in nima nikakršnega priokusa po religiji. Vse religije so ali mnogobožne ali enobožne. Konfucij pa ne samo da ne govori o bogu, ampak se spoštljivo oddalji od nadnaravnih bitij. Tako je dejal: »Če ne moreš služiti niti človeku, kako lahko služiš duhovom?« V vseh religijah obstajajo koncepti posmrtnih svetov. Konfucij pa je dejal: »Kako lahko poznaš smrt, če ne poznaš niti življenja.« »Če bi mrtve obravnavali tako, kot da so popolnoma vstopili v smrt, to ne bi bilo človečno. Zato to ne gre. Če pa bi mrtve obravnavali kot popolnoma žive, bi to izražalo pomanjkanje znanja in bi bilo zato nesprejemljivo.« Tega ni mogoče interpretirati kot razpravljanje o nebesih, peklu in podobnih stvareh. Vse religije imajo tudi koncept molitve, v kateri ljudje prosijo za določen učinek. Konfucij pa pravi: »Qiu že dolgo moli (za to).«² »Kdor se pregreši proti nebu, nima več ničesar, k čemur bi lahko molil.« Konfucij torej ne trdi, da bi bilo treba k čemurkoli moliti. Zato lahko zaključimo, da Konfucijeva religioznost sploh nima religioznih delov.

V Konfucijevem času so sicer obstajale umetnosti, kot so arhitektura, slikarstvo in rezbarstvo, vendar so veljale za orodja, ki jih uporabljamo za dekoracijo; niso jih torej razumeli kot samostojne umetnosti. Takrat so domnevali, da je edina čista umetnost glasba. Konfucij je glasbo štel med šest veščin. V *Pogovorih* je povedal, da ko je prvič slišal pesem Shao v kraljestvu Qi, tri mesece ni okusil mesa. Rekel je: »Bila je popolna v lepoti in popolna v odličnosti.« Za Konfucijem lepota glasbe ni nikogar več tako ganila.

2 Op. prev.: Cai pismenko *qiu*, ki stoji na začetku izvirnega stavka, interpretira kot osebno ime – v besedilu članka je zato navedena pismenka podčrtana. Toda velika večina prevajalcev Konfucijevih *Pogovorov* pomen navedenega stavka interpretira takole: »Veliko časa sem molil (za to)«.

Okolje, v katerem je živel Konfucij, se zelo razlikuje od današnjega, dva tisoč let kasneje. Zaradi tega ne moremo reči, da imajo vsi stavki Konfucijevega govora še danes določeno vrednost. Prav tako si ne bi upal trditi, da lahko Konfucijevo vedenje v vseh svojih ozirih še danes služi kot model obnašanja. Toda če abstraktno povzamemo Konfucijevo duhovno življenje, ki obsega modrost, človečnost in pogum, njegovo nereligioznost in gojenje glasbe, nam lahko danes to še kako služi kot vzor.

Objavljeno v reviji Jiangsu jiaoyu, let. 5, št. 9, 1936

Prevedel Jan Vrhovski

Yang Zhu in Zhuang Zhou: ena ali dve osebi? (1921)

Moja predpostavka je, da sta Yang Zhu in Zhuang Zhou ena in ista oseba. Moja podrobna razprava o tem še ni dokončana. Seveda je izredno malo takšnih, ki se s tem strinjajo. Gospod Hu Shi ima vso svobodo slediti starim razlagam in meniti, da je bil Yang Zhu druga oseba. Bralci pa naj o tem presodijo sami.

Dodatek: Chen Xuanchongovo pismo četrtletniku *Zhexue* in Fu Tongov odgovor

Gospod urednik naj, prosim, vzame na znanje naslednje:

Revijo *Zhexue* zadnje čase berem z resnično velikim veseljem. Ob tem se mi poraja vprašanje iz zgodovine kitajske filozofije, ki sem ga v zadnjih dveh ali treh letih vedno znova postavljaj, a nanj do danes nisem dobil odgovora.

Cai Yuanpei je v svoji knjigi *Zgodovina kitajske etike* na šestinštirideseti strani, v poglavju, ki obravnava delo *Zhuangzi*, zapisal, da je Yang Zhu Mencijevo ime za Zhuangzija. Domneval je, da sta bili v starodavnem kitajskem jeziku izgovorjavi besed »Zhuang« in »Yang« ter »Zhou« in »Zhu« zelo podobni. Svoje sklepanje je podprl z argumentom, da se je ime Xun Qing pojavljalo tudi kot Sun Qing. Na koncu je zapisal: »Kar je tukaj povzeto, bom dodatno opisal v drugi podrobni razpravi« itd. Pozneje sem na stošestinsedemdeseti strani Hu

Shijeve knjige *Oris zgodovine kitajske filozofije* zasledil tole: »V tistih časih je resnično obstajal človek po imenu Yang Zhu.«

Medtem ko Cai to zanika, Hu trdi, da je Yang Zhu v resnici obstajal. Njuni mnenji sta popolnoma nasprotni. In ker sta – oba dandanes tako redka učenjaka – v takšni kontradikciji, resnično ne vem, komu naj sledim. Želim si, da bi bil tako razsvetljen kot gospod in bi lahko brez težav precenil, ali je v davnini obstajala oseba po imenu Yang Zhu. Če bi bili tako prijazni in bi me o tem podrobno poučili, ne bi samo razložili veliko skrivnost moji preprosti osebi, ampak bi s tem razrešili tudi enega izmed pomembnih problemov iz zgodovine kitajske filozofije.

In konec koncev mi ni znano niti to, kje bi lahko našel tisto »podrobno razpravo«, ki jo omenja gospod Cai. Še posebej pa srčno upam, da mi boste razkrili, ali ste sami to delo že imeli priložnost videti.

Chen Xuanchong

V Huzhovu, pokrajina Zhejiang

Dne 26. septembra

Spoštovani!

»Podrobne razprave« gospoda Caija še nisem videl. Prav tako ne vem, ali je že bila objavljena ali ne. Drznil bi si reči, da ne gre za filozofski problem, ampak za problem besedilne kritike. Ukvarjanje z besedilno kritiko je kot reševanje na lanternah zapisanih ugank. Potem ko je uganka rešena, je tukaj tudi ugankar, ki razkrije odgovor. Toda v besedilni kritiki ni človeka, ki bi razodel odgovor. Zaradi tega je razlaga, ki jo dobimo v besedilni kritiki, zgolj predpostavljena in relativna. Ker so njeni temelji v dokazu, so temelji njenega dokaza tudi v nekem drugem dokazu. Če se enkrat pojavi nov dokaz, ki zadostno dokaže, da dokaz prve razlage ni trden ali da je razlaga, ki je nasprotna prvi razlagi, sorazmerno trdnejša, potem tej razlagi ne moremo verjeti. Razlaga, ki imeni Yang Zhu in Zhuang Zhou povezuje z dvema osebama, je v naši deželi prisotna že več kot dve tisočletji. Danes pa je govora o tem, da gre za eno osebo. Če

ima teorija, ki trdi, da gre za eno osebo, sorazmerno zanesljive dokaze, teorija dveh različnih oseb ni verodostojna. Če pa obstaja teorija, ki zadostno dokazuje točnost teorije o dveh oseba, je neverodostojna teorija o eni osebi. V besedilni kritiki je tako prav v vseh zadevah. To ni nič nenavadnega. Očitno želi gospod o tem vprašanju dobiti gotov in absoluten odgovor. Če je tako, mu ne morem ustreči. Bojim pa se, da mu tudi gospoda Cai in Hu ne moreta ponuditi zadovoljivega odgovora. Prepričan sem, da gre pri razlagi gospoda Caija prav tako zgolj za hipotezo.

Če bi bila Yang Zhu in Zhuang Zhou različna človeka, ali sta bila potemtakem sodobnika ali ne? Če sta živela v različnih časih, kdo je bil prej in kdo kasneje? Po poglavju »Yang Zhu« iz knjige *Liezi* je bil Yang Zhu Laozijev mlajši sodobnik, medtem ko je Zhuang Zhou živel veliko pozneje kot Laozi. Če pa Yang Zhu ni bil Zhuang Zhovov sodobnik in je živel pred njim, ali če je bil njegov sodobnik, a nekaj starejši od njega, kako je mogoče, da v knjigi *Zhuangzi* ni niti besedice o njem? Zhuangzi ni mogel živeti za Mencijem, ampak je moral živeti pred njim ali pa je bil njegov starejši sodobnik. Če je tako, kako to, da pri Menciju nikjer ne srečamo Zhuangzija? Če pa bi trdili, da je Zhuangzi Yang Zhu, bi se lahko vsi ti dvomi in vprašanja enostavno razblinili. Tako lahko dojamemo, kako je teorija gospoda Caija lahko dokaj blizu resnici. Vendar pa Mencij ne samo, da ni nikoli omenjal Zhuangzija, nikoli ni govoril tudi o Laoziju. Vendar pa zato še ne morem trditi, da Laozija ni bilo. Podobno ne morem reči, da je Yang Zhu Zhuang Zhou, ker Zhuangzi nikjer ne omenja Yang Zhuja in Mencij nikjer ne omenja Zhuangzija. Teorija o tem, da ime Yang Zhu zveni podobno kot Zhuangzhou – kot v primeru imen Xun Qing in Sun Qing –, je prav tako za lase privlečena. Sicer verjamem, da ima gospod Cai še vrsto drugih dokazov. Toda dokler ne bo objavil svoje »podrobne razprave«, bom ostal pri prepričanju, da je teorija, da gre za dve različni osebi, verodostojnejša.

S spoštovanjem,

Fu Tong

1. oktober

Prevedel Jan Vrhovski

Razprava o budizmu kot zaščitniku države (1900)

Mencij je rekel: Človek poseduje *dao*. Če ima obilje hrane, topla oblačila in razkošen dom, a ob tem ni deležen nobenega nauka, postane podoben živali. Država je skupnost ljudi. Religija pa je *dao*, ki razsvetljuje ljudi, da se med seboj povezujejo. Če v državi ni religije (»nauka«), se ljudje približajo živalim in država propade. Zaradi tega mora biti smoter nauka nujno zaščita države.

Religija naše države se je pričela z literarnimi dokumenti, Konfucij pa je bil prvi klerik. Sledilo je obdobje vladavine sosledja tiranov, ki so ustanovili kraljestvo in zaslužnili ljudi. Takrat so prezirali nauke klerikov o ohranjanju države; to potrjujejo primeri, povezani z ministri in visokimi uradniki iz kraljestev Chen in Cai. Konfucij je predano sledil celovitemu pojmu pravičnosti, vztrajanju v poštenosti in previdnosti v govoru. Prevezel je ostaline starodavnih učenj, da bi na njihovem površju razbral namige o resnici in jih prenesel med ljudi. Višjo resnico je ustno predajal svojim odličnim učencem ter si je ni drznil zapisati na bambus in svilo. Ko se je država znašla na robu propada in se je melanholija razširila do skrajnosti, so pričeli nebirokratski intelektualci odprto kritizirati trenutno politiko. Takrat so pognale kali pravic ljudstva in pričeli na veliko vznikatati novi nauki. V tem času si je Mencij vendarle drznil na ves glas še drugič razglasiti resnico Konfucijeve religije, Zhuangzi pa je prvič

pripovedoval resnico o daotu.¹ Vse to ni bilo več v rabi v dinastiji Qin, ko so bila ta učenja odpravljena. V dinastiji Han pa je počasi ponovno priplavalo na površje, ko so si sledilci drugega razodetja Konfucijeve resnice, s ciljem doseči enotnost, prizadevali to učenje uveljaviti v svoji generaciji. Posledično se je nauk pomešal s takratnimi profanimi učenji, kot pri *Gongyangu* in v *Letopisu obdobja Pomlad in jesen*. Zatem je prišel pod nadzor bogatašev in uradnikov; tako so šli veliki ostanki stare religije v pozabo. Za obdobjem Jin in Song je državo ponovno zajela stiska. Pomoč je prišla s strani prevedenih budističnih suter. V prosto razodevanje Zhuangzija je bila prenesena samo njihova logika in ne resnica. Takrat je kralj Wu iz kraljestva Liang razširil branje Zhuangzija in Budističnih spisov. Ker pa je načelo zaščite države še vedno ostajalo zakrito, je to kmalu zamrlo. Privrženci budizma, ki so prišli v takratno monarhično državo, so razumeli, da se resnica ne razodeva, v mislih pa so imeli integriteto. Zato so skovali nauk o vrlini dajanja, s katerim so, skupaj z nekonvencionalnimi zadevami, poskušali ugajati sodobnim preprostim laikom.

V nasprotju z neumnimi konfucijanci, ki so se pustili ujeti v primež bogastva in statusa, se ti budisti pozneje niso spremenili v cesarjeve uradnike, ampak so obdržali svojo samostojnost. Kljub temu so se znašli v primežu pojma karitativnosti, ločeno od katerega še vedno niso mogli obstajati. Zato so ustvarili trgovanje z odpustki in blagoslovi. Tako se jim, enako kot laičnim konfucijancem, še vedno ni uspelo osvoboditi. Nato so se privrženci [...] Jin Han Feija spustili v boj s poneumljenimi konfucijanci, ki so se smeje dobrikali monarhu. Temu je sledila vojna [...] s poneumljenimi menihi, ki so se prav tako dobrikali vladarju. Gorje njim! V kako srdite boje so se zapletli zaradi malenkosti! Državo je v obdobju med dinastijama Song in Ming ponovno zajela kriza. Takrat so konfucijanci s pomočjo Budove psihologije tretjič zapored utemeljevali Konfucijevo učenje. Kljub temu je bil zanje še tako zamenarljiv drobec budizma velik tabu. Po njihovem mnenju budizem ne bi smel biti dovoljen, ampak samo konfucijanstvo. Takrat pa si je državo prilastil Chen Huan, ki ni poznal resnice. Na koncu sta neznano zakaj Konfucij in Buda popolnoma izginila, Kitajska pa je posledično postala država, kjer ni religije («nauka») in kjer smo vsak dan bolj podobni živalim.

Ob branju knjig japonskega filozofa Inouea pa sem vendarle prišel do nekega spoznanja. Inoue je dejal: Ker je budizem resnica, ščiti državo. Prav tako je dejal: Budizem je religija, ki izhaja iz znanosti in filozofije. Pomen hinayane je znanost, mahayana avtoritativne prikladnosti ima podobo filozofije, dejanska

1 Pogovori – monarh – hinayana; Mencij – državljanske pravice ne odstranijo vladarja – mahayana avtoritativne prikladnosti; Zhuangzi – ljudstvo brez vladarja – dejanska mahayana.

mahayana pa nima filozofskega obličja. Moj bog! Kako je to podobno mojemu cenjenemu učitelju in njegovim besedam. *Pogovori* so hinayana; kar podaja *Mencij*, je avtoritativna mahayana; *Zhuangzi* pa predstavlja dejansko mahayano. To, kar manjka *Pogovorom*, *Menciju* in *Zhuangziju*, lahko v izobilju dobim iz Budovih besed. Poleg tega imata oba, Konfucij in Buda, za cilj razumevanje doktrine. Če je doktrina razumevanje, kaj je pri tem potem Konfucij in kaj Buda? Budo in Konfucija tako ne gre ločiti. Inoue še govori: Seme budizma je enostavno in brez zapletenosti. Hrani se s sto in eno vrsto kulturnih dobrin človeške družbe, jih vpija v svoje telo ter z njimi preobraža kvaliteto osnovne oblike svojega semena, ki na koncu obrodi več deset metrov visoko deblo ter tisoče vej in listov. Ravno to pa se imenuje razvoj in razcvet.

Ko Jezusovi verniki zasmehujejo ljudi, ki častijo idole, se sploh ne zavedajo, da sami prav tako nesmiselno častijo prazen zrak. Posnemati in naslediti stare strategije monarhov, imenovati nebo človekovo srečo in nesrečo ter preziranje filozofije so največji nesmisli te religije. Kljub temu da so Jezusovi učenci zmožni absorbirati hranila kulturnih dobrin družbe, je njihova postava tako grda kot od divje živali. Kljub temu, da so v glavi neumni, pa izvajajo takšno nasilje, ki ga noben povprečen človek ne more storiti. Ali se, po drugi strani, izjemno bistri možgani konfucijanstva in budizma hranijo s kulturnimi dobrinami? Boleče je, da konfucijanstvo in budizem v naši državi umirata s praznim želodcem. Jezusovi učenci pa z njihovo energijo poglobljajo možgane belega človeka in so poleg tega zasedli prazno mesto, ki ga je prej posedoval indijski Buda; postopoma želijo zasesti tudi mesto našega konfucijanstva. Če želijo narediti svojo doktrino za resnico, potem lahko Jezusa izenačijo z Budo s Konfucijem. Vendar pa Jezusov nauk ni resnica, ampak samo besede.

Ali v konfucijanstvu in budizmu obstaja zmožnost uživanja kulturnih dobrin, ki bi povečale odpornost njunih teles? Čeprav v konfucijanstvu obstaja znanje, se konfucijanci oklepajo posvetnih pojavov. Skozi pregosto mrežo viri ne prodrejo. Kot metaforo lahko vzamemo hrano. Predstavljajmo si velik banket s tremi sedeži: za Jezusa, Budo in Konfucija. Boljša kot je hrana, boljša je za telo. Najboljša pa najbolj koristi možganom. Kljub temu da ima vsak svojo skledo, se samo Jezus do sitega naje dobre hrane, od najboljše hrane pa si ne upa jesti. Če na mestu konfucijanstva in budizma ne sedi nihče, potem je tam nešteto krvoločnih psov. Če prestrašeni človek želi jesti hrano, ki pripada konfucijanstvu, da bi si nasitil srce in se napolnil z energijo za nadzor nad seboj, se ti zberejo v bližini svojega gospoda, nanj prežijo in ga ugriznejo. Če pa se človek ne boji njihovih ugrizov in pride, mu manjkajo še žlica in palčke. K Budovemu mestu psi ne pridejo, žlica in palčke so tam. V budistični doktrini že od nekdaj ni vladarja. Že od dinastije Tang dalje so se vrstila uničevanja

samostanov in umori menihov. To je pripoved o tem, kako krvoločni psi ne pridejo, ki je še ni bilo slišati. Razglas, ki je štiriindvajsetega leta [...] meseca ukazal, naj iz budističnih samostanov naredijo akademije, pa je pripoved o tem, da so žlice in palčke na svojem mestu. Če bi učenjaki imeli voljo zaščititi državo, zakaj so si potem sposodili domove budizma? Kljub temu je treba danes budistične samostane nujno reformirati. Pred kratkim sem potoval po Japonski in iskal vodila, ki bi jih pozneje lahko upoštevali. Tukaj želim navesti nekaj primerov, ki jih je po mojem mnenju treba pretehtati:

Opustiti bi bilo treba običaj recitiranja suter, češčjenja in pokore ter v religioznih zadevah uporabljati izključno razmišljanje.

Morali bi posnemati izvirne samostanske regulacije samostanov na Japonskem ter ustanoviti splošne in specialistične šole.

164

Iz gimnastike bi morali budizem razviti v nauk o vojskovanju, s katerim bi lahko potem ščitili državo.

Prepoved uživanja mesa pomeni prepoved ubijanja. To je za budizem bistvenega pomena. Čemu? Človeško telo se je razvilo iz živalskega. Mar človek ne reče, da je živali zato, ker so neumne, on pa je pameten, in ker so šibke, on pa močan? Toda ali je potemtakem pri ljudeh, pri katerih obstajajo razlike med pametnimi in neumnimi ter močnimi in šibkimi, tudi tako, da pametni jedo neumne in močni šibke? To je enako temu, kako belci teptajo pripadnike drugih ras. Ravno zaradi takšnega uvida je v budizmu prepovedano jesti meso. Čeprav so se ljudje gotovo razvili iz živali, so se živali razvile iz rastlin. Rastline se ne morejo gibati in nikoli niso imele značaja. Ali ni potem jesti rastline in ne živali prav tako ubijanje? Če pod mikroskopom pogledamo kapljo vode, lahko v njej vidimo nešteto mikroorganizmov. Ali potem ni ubijanje tudi pitje vode? Tako kot budist ne uživa mesa, se konfucijanec drži daleč proč od kuhinje. Tako bi lahko dejali, da je zanj sprejemljivo, če meso uživa ali ne. V prihodnosti, ko bo kemija zelo razvita, bomo lahko izvedeli, ali je mogoče iz rastlin pridobiti vse hranilne snovi, ki jih najdemo v živalskem mesu; tako nam ne bo več treba jesti mesa. Izvedeli bomo tudi, ali lahko rastline vsa hranila vode pridobivajo iz zraka. In ko ne bomo več jedli rastlin, ki se hranijo z vodo, bo budistični nauk o prepovedi ubijanja popolnoma dosežen. Danes si lahko pomagamo z zgledom resnične religije iz Japonske in še vedno jemo meso. Kljub temu bi se morali zanašati na načelo higiene in ne brez vsakršne odgovornosti misliti samo na okus.

Življenje v celibatu vsebuje strah pedantnih menihov pred tem, da bi bilo na zemlji preveč prebivalcev, zemlja pa ne bi bila zmožna proizvesti dovolj hrane

za vse. Menihi se proti temu borijo na miren način. Ne vedo pa, da se z evolucijo družbe populacija sama zmanjšuje. Če bi prebrali Spencerjeva dela, ki jih je prevedel Yan Youling, bi to vedeli. V daljni prihodnosti, ko se bo človek povsem spojil z dušo in se ne bo več posluževal mesenega telesa, ampak bo njegovo telo iz substance, ki se ne rojeva in ne propada, ne bo več potrebe po spolnem odnosu in običaj zakonske zveze bo sam od sebe utonil v pozabo. Danes pa si lahko začasno pomagamo s primerom Japonske, kjer je življenje izven celibata sprejemljivo. Kljub temu v zavezi med možem in ženo ne smemo ravnati neodgovorno.

Kaj je kultura? (1921)

Sam nisem bil deležen splošne izobrazbe, kakor tudi nisem diplomiral na nemški univerzi, kjer sem poslušal predavanja. Sprašujem se, ali bi na tem simpoziju sploh smel imeti govor.

Tokrat sem se vrnil v Hunan zaradi dveh razlogov. Prvič, ker sem si želel poslušati predavanja dveh svetovno priznanih filozofov, Deweyja in Russella, ki sta istočasno prišla v Hunan. Drugič, ker do Hunana gojim prav posebna čustva. Nekoč sem na ulici slišal nekega učenjaka reči: »Izobraženci iz Hunana so bili v zgodovini precej osamljeni. Prvi je bil Qu Yuan, nato mu je šele v času dinastije Song sledil Zhou Lianxi in v času dinastije Ming Wang Chuanshan. Resnično jih je bilo malo.« To se mi je zdela izjemno pronicljiva in bistroumna misel. Teh zadnjih nekaj desetletij za Hunan pomeni obdobje razvoja, ki ga lahko razdelimo na tri obdobja. Prvo je doba hunanskih vojakov, med katerimi so bili Hu Linyi, Zeng Guofan, Zuo Zongchan in cela vrsta zaslužnih bojevnikov, padlih v vojni. Borili so se za mandžursko vlado in porazili vstajo Taipingov. Revolucionarna stranka jih je prezirala, in kakor ljudje določene dobe doživijo slavo le v svojem času, so bili kasneje tudi ti prezirani. Mnenje, da so z namenom ohranjati mir in zaščititi življenje ljudi nasprotovali Taipingom, je prav tako pristransko. Po cesarjih Kang Xiju in Yong Zhengu iz časa dinastije Qing je namreč hansko prebivalstvo do Mandžurcev izražalo spoštovanje. Po vstaji hunanske vojske, ki je predstavljala moč hanskega prebivalstva, je zaupanje v Mandžurce izginilo. To je tudi posredni razlog za revolucijo. Drugo obdobje je čas restavracije. Liang Qichao, Chen Baozhen, Xu Renshou in drugi so v Hunanu ustanovili

nove šole in vzgojili veliko učenjakov dobe restavracije. Med ubitimi učenjaki obdobja reformacije je bil najpomembnejši Tan Sitong, čigar svobodna misel in širok pogled sta močno vplivala na kasnejšo znanost. Tretje obdobje je čas revolucije. Pred revolucijo Xinhai je bilo največ članov revolucionarne stranke ravno iz Hunana, na primer vsem poznani Huang Xin, Song Jiaoren in Tan Renfeng. Kasneje so bili med vojščaki vlade Hongxian tudi Cai E in drugi, ki so obnovili republiko. Če so bile te izjemne osebe že v preteklosti tako popularne, kako bodo šele v prihodnosti? Zdaj ko je bil Zhang Jingshao izgnan, spodbujanje kulture, na čelu katerega je organizacija prvega znanstvenega simpozija, kaže na prizadevanja za razvoj učenosti, kar je izjemno redko. In to sem si močno želel videti, zato sem tudi prišel. Če pa sem že tu, se spodobi, da spregovorim nekaj besed. Vem, da ste v Hunanu zelo navdušeni nad novim gibanjem za kulturo, pri čemer upam, da se boste vsi udeleženci simpozija zamislili nad tem, kaj je bilo storjenega in do katere stopnje ter na kakšen način napredovati.

Kultura je stanje razvoja človeškega življenja, zaradi česar se mora pričeti z ohranitvijo življenja. Naša oblačila, prehrana in naselbine so v primerjavi z življenjem lovcev in nabiralcev zagotovo doživela napredek. Pa vendar, mar naša obleka in prehrana ustrezata ustroju našega življenja? Lahko za občasna obolenja namesto kosti, zdravljenja z metodo petih faz ali drugih oblik vraževerja raje uporabimo spoznanja medicine in farmacije? Je v naših domovih dovolj svetlobe in zraka? So vodotoki in napajalni kanali res urejeni? Naše ceste so sicer ravne, toda pešci se še vedno zmrdujejo nad smradom na njih. Mar to ni razlog za spremembe?

Za infrastrukturo je potreben denar, zato je razmišljanje o gospodarstvu neizbežno. Kitajska je država, temelječa na kmetijstvu, pri čemer je Hunan območje, kjer se pridelava največ riža. To potrjuje pregovor, ki pravi: »Če Hunan veliko bo riža požel, vsak človek bo dobro živel.« A če povprašate v Hunanu, boste izvedeli, da tam en ar ne rodi več kot tri mernike zrna (približno 20 kg), pri čemer nimajo nobenega dodatnega pridelka. Ne le, da tega ne moremo primerjati s sodobnim kmetijstvom v Evropi ali Ameriki, temveč tudi ne s provincama Jiangsu in Zhejiang, ki lahko poleg treh danov riža na akter pridelata tudi zelenjavo in pšenico – in tako je razlika precej velika. Hunan je nadalje bogat z rudninami, na primer z železom, antimonom in premogom. Tudi obrtni proizvodi, kot so vezene in porcelan, so zelo poznani, vendar za zdaj še ne doživljajo velikega razvoja. Ker je prometna infrastruktura slaba, je izvažanje močno oteženo. Površina Hunana je večja od površine Švice, Belgije ali Nizozemske, ki imajo od tri do sedem tisoč kilometrov železnic, medtem ko del železnice, ki povezuje Guangzhou in Hankou ter poteka preko Hunana, še vedno ni zgrajen. In to je velika pomanjkljivost.

Gospodarski napredek je nujno pogojen s politiko. Teh zadnjih nekaj desetletij je bilo za Hunan v političnem smislu precej težavnih, a je tega obdobja zdaj konec. Hunan se je vrnil v roke svojega prebivalstva, ki se veseli samovlade. Vendar pa mora nujno pričeti z oblikovanjem provincialne ustave, ki je temelj življenja in smrti vsakega prebivalca. Veliko slišimo o vprašanih, povezanih z ustavnimi organi; mnenja so močno deljena, kar pa se ne bo kar tako prenehalo. Resnično škoda bi bilo, če bi bilo res tako. Vsi ste namreč odgovorni za srečo province. Drug drugemu lahko pomagate opustiti strankarske poglede, si pomagata pri napredku in tako prispevata k temu, da bo provincialna ustava čim prej spisana. S tem se bodo druga politična vprašanja razrešila sama od sebe.

Sodobni spori med politiki so v celoti povezani z nemoralnostjo politikov. S tem se moramo dotakniti vprašanja etike in morale. Etika namreč ni nespremenljiva, temveč s časom in prostorom nujno doživlja spremembe, zato se moramo pri določanju njenih standardov poslužiti induktivne metode. Prebivalci Hunana ste zelo vztrajni. Ko je treba obraniti tradicijo, to počnete vneto. Ko je treba slediti razvoju, to počnete hitro. S problemi se soočate z občutkom odgovornosti. Besede Zeng Guofana »Zgradimo močne utrdbe in se borimo vse do smrti!« odražajo krepostno osebnost Hunancev. Toda je tudi nekaj takih, ki radi pretiravajo in so nadvse samosvoji, zato jih ne smemo spregledati.

Če bomo želeli uspešno razvijati različne vidike zgoraj omenjene kulture, brez znanja in razumevanja prebivalstva ne bo šlo. Zato moramo nujno pričeti pri splošni izobrazbi. Russell ni podprl ruskih boljševikov, saj peščica ljudi nadzoruje množice. Ta absolutizem je nastal kot posledica neizobraženosti množic. V kateri drugi družbi peščica ljudi, ki je plemenita, vpliva na oplemenitenje množice. Če torej želimo živeti v plemeniti družbi, je nujno, da smo najprej sami plemeniti. Da pa bi bili takšni, moramo imeti dobro vzgojo in izobraževanje. Vzgoja in izobraževanje nista omejena na šolstvo, se pa v šoli izvaja strožje. Naravno se prične z osnovnim šolstvom, ki je v vsaki državi obvezno. Lahko traja deset, osem ali celo kratkih šest let, kakor je na Japonskem. Dandanes so nekateri nezadovoljni samo s splošnim osnovnim šolstvom, zaradi česar si prizadevajo za splošno univerzitetno izobrazbo. Pri nas pa osnovna šola sploh še ni splošno razširjena. Mar to ni povod za napredek?

Če je osnovna šola obvezna, obstaja po njej še druga vrsta dopolnilnih šol. V Evropi so namenjene tistim, ki so že kot delavci vstopili v tovarne ali trgovine, zaradi česar pouk poteka v večernih urah in ob nedeljah. Tam si poleg jezika in matematike učenci sami izbirajo, katere izmed različnih specializiranih predmetov se bodo učili. V Nemčiji je tovrstnih poklicnih šol že več kot dvesto. Pri nas obstaja nekaj šol, ki so dopolnilno izobraževanje že vključile v obvezno

šolstvo, in sicer za najmanj dve leti. To je t.i. druga kategorija poklicnih šol. A še vedno so na ravni osnovnega šolstva, zaradi česar jih ne morejo obiskovati tisti, ki so že dokončali osnovno šolo. Menim, da bi moralo biti teh šol več.

Sledi srednja šola, ki pri nas obsega dve vrsti šol. Prva je splošna srednja šola, namenjena predvsem tistim, ki nameravajo šolanje nadaljevati na univerzi. Druga pa je poklicna srednja šola, namenjena tistim, ki bodo pot nadaljevali v poklicu. Starši in sorodniki otrok, ki so še vedno pod močnim vplivom mentalitete uradniških izpitov, mislijo, da je s srednjo šolo nekako tako kot s tistimi, ki so opravili izpite na provincialni ravni in ki ne vedo, ali bodo kasneje študij nadaljevali na univerzi, zato jih pošljejo v šole. Ko pa srednjo šolo zaključijo, jih pošljejo iskat službo in ugotovijo, da nimajo posebnih znanj; in potem govorijo, da je srednja šola neuporabna. Nekateri izobraženci pravijo, da bi morali med srednješolske predmete dodati poklicne vsebine. Očitno ne vedo, da lahko poklicne šole same dodajo nove predmete in s tem izboljšajo izobraževanje, tako da ni treba že na začetku spreminjati zasnove srednje šole. Poleg tega je med deklety iz dneva v dan več takšnih, ki si želijo šolanje nadaljevati na univerzi, vendar je srednjih šol, ki sprejemajo dekleta, še vedno premalo. Tu v Hunanu je dekliška Srednja šola Zhounan edina takšne vrste, zato bo treba v prihodnosti nujno ustanoviti več dekliških srednjih šol ali takšnih srednjih šol, ki sprejemajo tako fante kakor tudi dekleta.

Srednjemu šolstvu sledi visoko šolstvo. Nemčija je enkrat in pol večja od Hunana ter ima dvakrat toliko prebivalcev in dvajset univerz. Francija je enkrat in pol večja od Hunana ter ima enkrat in pol toliko prebivalcev in šestnajst univerz. Drugih specializiranih šol je v obeh državah več deset. V našem primeru ne moremo govoriti o eni provinci, temveč samo o celotni državi, ki ima le eno celovito univerzo – pekinško univerzo. Univerzi Shanxi in Beiyang sta po obsegu mnogo manjši. Poleg teh obstajajo še univerze, ki so jih na naših tleh ustanovili tujci. Med njimi je več takšnih, ki imajo le tako ime, a po zasnovi niso prave univerze. Na pekinški univerzi je le dva tisoč študentov, kar je v primerjavi z več deset tisoč študenti na centralnih univerzah drugih držav še vedno zelo malo. Hunan že ima svoje tehnične in pravno-politične specializirane šole, v prihodnosti pa mora pričeti z ustanavljanjem univerze. Da bi dvignili raven ugleda kulture, je razvoj visokega šolstva neizogiben.

Visoko šolstvo ni omejeno le na univerze, temveč poteka v okviru številnih ustanov zunaj njih. Takšne so na primer knjižnice. Vsak, ki si želi brati knjige, a si jih ne more privoščiti, lahko gre v knjižnico, kjer lahko poišče razne knjige, od tistih, ki jih je težko najti, do tistih v le eni izdaji ali prepisih. Na Kitajskem so knjižnice povsod, vendar imajo le stare knjige in ne kupujejo novih.

Poleg tega katalogi knjižnega gradiva, iskanje in izposoja za bodoče bralce niso praktični, zaradi česar jih je v knjižnicah še vedno malo. Slišal sem, da je v mestu Changsha ena knjižnica, vendar ne vem, kakšno gradivo ima.

Univerzam sledijo raziskovalni inštituti. Vsaka univerza mora imeti raziskovalne inštitute za najrazličnejše vede, čeprav posamične države zaradi praktičnosti raziskav ustanavljajo samostojne inštitute. Takšen je francoski Institut Pasteur, ki je svetovno priznan na področju bioloških in sanitarnih raziskav. Ameriški bogataši pogosto darujejo vsote denarja fundacijam za ustanovitev raznih inštitutov ter tako pripomorejo k izumom in napredku na področju tehnologije in umetnosti. Naša pekinška univerza sicer ima raziskovalne inštitute, vendar so zelo pomanjkljivi. Za samostojne inštitute pa še nisem slišal.

Pomembni so tudi muzeji. Mednje sodijo muzeji znanosti, ki bodisi razstavljajo najnovejše izume in sočasno organizirajo predavanja bodisi glede na razvoj in napredek prikazujejo predmete od najenostavnejših strojev do najkompleksnejše opreme. S prikazom časovnega razvoja je lahko znanost obiskovalcem precej bolj razumljiva. Poleg njih obstajajo tudi muzeji naravne zgodovine, ki razstavljajo fosilne ostanke, primerke rastlin in živali ter kosti ljudi, ki so umrli za različnimi boleznimi. Tako lahko obiskovalec opazuje ostanke iz razvoja življenja in dojame pomembnost čistoče. Obstajajo tudi muzeji zgodovine, ki na podlagi časovnih obdobj razstavljajo ostanke in predmete človeške zapuščine ter s tem prikažejo razvoj človeške kulture. Poznamo tudi antropološke muzeje, ki razstavljajo vsakdanje predmete različnih ljudstev, npr. oblačila in nakit, ter prikazujejo ureditev njihovih bivalnih prostorov in fotografije njihovih običajev. Na podlagi tega lahko naredimo primerjavo med različnimi kulturami. Poznamo še muzeje umetnosti, ki razstavljajo umetniške izdelke raznih ljudstev in dob; sem spadajo rezbarjenje, slikarstvo, uporabna umetnost, lepe umetnosti in posamični primerki arhitekture. Ti ne služijo le umetnikom kot vir navdiha, temveč tudi pomagajo pri povečanju zanimanja za visoko umetnost pri običajnem človeku. V Pekingu imamo muzej zgodovine, vendar je tam razstavljenih predmetov zelo malo. Za druge muzeje zaenkrat še nisem slišal.

Muzejem sledijo razstavišča. Muzeji predmete razstavljajo na daljši rok, medtem ko jih razstavišča le začasno. Najpogosteje predstavijo izdelke uporabne umetnosti oziroma tržne ali umetniške izdelke, ki jih je največ. Razstavljajo lahko umetniška dela enega samega umetnika, več umetnikov iz ene države ali več izdelkov več umetnikov iz več držav. Med bolj specifičnimi so razstavišča čistoče, vzgoje in podobno. Pred nekaj leti smo v Nanjingu postavili razstavišče proizvodov, pred kratkim pa v Pekingu in Šanghaju knjižni sejem. Več ni bilo mogoče videti.

Razstaviščem sledijo koncerti. Glasba je vrsta umetnosti, ki so jo v starih časih zelo cenili. Med starimi teksti naj omenim *Klasika glasbe* in *Zapise o glasbi*. Konfucijanskim učenjakom sta obredje in glasba enako pomembna. Takrat nasploh ni bilo nikogar (razen moistrov, ki niso omenjali glasbe), ki glasbe ne bi spoštoval. V tujini imajo glasbene akademije in veličastne koncerte. Celo kavarne najamejo nekaj ljudi, da igrajo glasbo. Pri nas zaenkrat še nimamo glasbene akademije in razen posameznikov, ki preigravajo obstoječo glasbo, poročne in pogrebne slovesnosti ali ljudsko glasbo, nimamo nove glasbe, kakor tudi ne koncertov in prireditev za ljudstvo. Tudi to je slabost na področju kulture.

Omenimo še gledališča. V tujini vsako gledališko delo, opera ali drama, prihaja izpod peresa literatov. Tudi igralci se izobražujejo na specializiranih šolah. Poleg tistih nekaj najprepoznavnejših klasičnih del istočasno nastajajo nova dela. Glede na spremembe v družbi skladatelji spišejo dela, ki odražajo duh neke dobe, pa tudi misel pisca, ki si z delom prizadeva za izboljšanje družbe. Na ta način postane gledališče temeljna institucija vzgoje in izobraževanja. Pri nas je gledališč veliko, vendar igrajo le stara dela. Pojavilo se je že nekaj ljudi, ki si prizadevajo za izboljšanje gledališča, vendar niso dovolj izobraženi in vztrajni, zaradi česar prej ali slej pričnejo slediti starim igram, kar pa je vredno obžalovanja. Film je enak gledališču, le da se mnogo lažje širi. Kitajci filmov zaenkrat še ne moremo snemati, če pa še pri tujih filmih nismo previdni, se lahko zgodi, da se med njimi najde neprimeren, kar lahko ima posledice.

Tu so še tiskovine, torej knjige in časopisi. Iz njihovega obsega, velikosti tržišča in slabe vsebine je razvidna raven naše kulture. Prevajanje je zagotovo v pomoč kulturi, vendar je prava kultura tista, ki se ustvarja sama.

Tukaj sem torej na kratko spregovoril o kulturnih ravneh. Vendar je treba izreči še nekaj tehtnih besed. Kulturo moramo udejanjiti in ne zgolj govoriti v prazno. Vse ravni kulture se morajo razvijati enakovredno, da se ne razvijajo nepravilno. Kultura je živa, zaradi česar se mora neprestano razvijati, ni mrtva in ne more kar tako izginiti. Zato vas pozivam, da na vseh ravneh udejanjite kulturo in se neprestano trudite zanjo. Šele temu lahko na koncu rečemo kulturno gibanje.

Objavljeno v Beijing daxue rikan [Dnevnik pekinške univerze], št. 806, 14. februar 1921.

Prevedel Marko Škafar